

דינים וחשבונות של מבקר המדינה, בשקפם את רבגוניות הפעילות הממשלתית, מקצת מהישגיה, וכמובן את הליקויים המתגלים בה כממצאי ביקורת, באים לעודד מעשי תיקון לסוגיהם. ישנם ממצאים שלגביהם די בתיקון הליקוי הבודד. יש שהצד השווה של ליקויים אופייניים מצביע על הצורך בטיפול בבעיות עקרוניות. קיימות אף תופעות, המחייבות עיון מחודש במערכת שלמה של סדרים בדרכי השלטון. לאלה שייכים הממצאים שהביקורת מעלה זה שנים, בדבר הטיפול בתקציב, ובעסקאות שהממשלה צד בהן.

האוצר פועל בשתי צורות עיקריות: גביית כספים והוצאתם על פי תקציב, וניהול הנכסים הפיסיים והמוניטריים של המדינה: כספים, נכסי דנידי ודלא נידי, זכויות והתחייבויות, ערבויות ועוד. הטיפול בענייני תקציב מוסדר לפרטי פרטים, והסמכויות מחולקות, לא רק בין גורמים ממשלתיים — המשרד הנוגע בדבר ואגף התקציבים באוצר — אלא בעיקר גם בין הממשלה המבצעת את התקציב ובין הכנסת המאשרת אותו ומפקחת על ביצועו. התקציב מיועד להיות תכנית פעולה כלכלית, פיסקאלית ומינהלית, המחייבת את הממשלה. בעיה היא, באיזו מידה ניתן כיום לכנסת לעמוד, הלכה למעשה, על משמעותו של התקציב, המוצג לפניה בפירוט ובליווי מידע רב, בשלבי האישור ולאחר הביצוע. לעניין זה נוגעים פרקים מספר בדו"ח.

סדרים קפדניים אינם קיימים לגבי הטיפול בנכסי המדינה האמורים. הסדר נוקשה אף אין לו מקום; דרושה גמישות מסוימת, כדי שהממשלה תוכל להגיב על מצבים שונים כנאמן טוב לניהול ענייני המדינה. אולם רב המרחק מזה ועד להעדר הגבלות, כמעט מוחלט, בקביעת היעדים והדרכים לשימוש בהון העצום המופקד בידי הממשלה. למעשה פועל האוצר, לגבי רוב סוגי הנכסים, הזכויות וההתחייבויות, במידה רבה על דעתו בלבד.

מזה שנים מצביעים ממצאי הביקורת על הצורך בתיקון יסודי, שיבטיח חלוקה סבירה של הסמכויות והאחריות בעניינים מרכזיים אלה. יש לפתח מערכת בלמים ואיזונים, בדרך של תיחום תפקידים בין רשויות השלטון, וכן בתוך הרשות המבצעת עצמה. יש להבטיח קיום הליכים נאותים בקבלת החלטות, ולדאוג שהשמירה עליהם תהיה בעלת משמעות ממשית. פעולות השלטון הולכות ונעשות מורכבות יותר ויותר, ובצד המינהל השוטף מתרבים המבצעים המיוחדים והעסקאות. אולם דפוסי הטיפול בהם בחלקם עוד לא הדביקו את ההווי והחשיבה של התקופה הנוכחית. התאמתם לצורכי ההווה, על העיון המקיף והמעמיק הכרוך בכך, תהווה תרומה חשובה ביותר של יוזמי התחיקה ועושיה, לשימוש חסכוני במשאבים, הנהגה יעילה של המשק, וקידומו של מינהל המדינה.

י. א. נבנצל

י. א. נבנצל
מבקר המדינה

ירושלים, כ"ז בשבט תשכ"ז
7 בפברואר 1967